

Примерно годишно тематично разпределение на учебното съдържание по литература за 5. клас

I. Светът и човекът

1. Словото, свързано в разказ („Имир, леденият великан“)

Мит

Митът като инструмент за подреждането и обяснението на света

Митологичното обяснение на устройството на света: митът обяснява устройството на света чрез генезиса му (“Светът е такъв и такъв, защото е така и така създаден.”)

2–3. Как древните гърци си представяли Сътворението на света.

Сравнение

Сравнение

Сходства и различия между митологични представи за възникването и устройството на света (съпоставка между скандинавския и старогръцкия мит)

Значими характеристики на хаоса и космоса: безформеност, неопределеност, безструктурност – оформеност, определеност/диференцираност, структурираност; безграничност – ограниченост; хаосът като източник и основа на космоса

2. Сътворението от Хаоса (Хаос и Космос. Опозиционна двойка)

- *“тъмното” и “светлото” лице на Майката Земя (“раждащата и поглъщащата утроба” – фигура, която в приказките, с които ще се работи по-нататък, е разделена между майката и мащехата)*
- *смисловата и структурната роля на Гея на свързващо звено между Хаоса и Ероса (първичния порив към светостроителство) – с идеята за единството на противоположностите, за Другото, съдържащо се в самите основи на Същото*
- *разликата между раждащите се от недрата на Земята същества (тя “изхвърля” навън собствените си противоположности) и раждащите се от връзката ѝ с Уран (Небето) същества (те не са еднакви нито с Гея, нито с Уран, но са продължения и на двамата родители) – от съединението на две противоположности (този акцент е важен с оглед на предстоящите занимания с проблемите за родовите връзки, за наследството – генетично, имуществено и духовно)*
- *посегателството на Сина (Кронос) над Бащата (Уран) като решаващ преход в раждането на космоса: то разделя небето и земята – отваря се място за живот и възможност за смяна на поколенията, но и се извършва престъпление (този акцент подготвя осъзнаването на амбивалентния характер на отношенията в семейството, на смяната на поколенията като изпитание)*

- *разликите между двойките Ереб и Етер – абсолютните мрак и светлина, присъщи на пространствата, обитавани от боговете, и деня и нощта, в редуването на които живеят хората, непознаващи в живота си нито абсолютния мрак, нито абсолютната светлина (този акцент е важен с оглед на осмисляне на основополагащите различия и отношения между хората и боговете – проблеми, които откриваме снети по един или друг начин в митовете, във фолклорните и в литературните произведения)*

3. Войната между олимпийските богове и титаните. Конфликт

- *разликата между сляпата сила на първото поколение древногръцки божества – силата на природните стихии, и съчетанието от груба сила (титаните) и хитър разум (хитрината, която Прометей дава на Зевс; мълнията – “погледът”, която еднооките циклопи дават на Гръмовержеца) у олимпийските богове*
- *стратегията на върховния властник Зевс – да направи от затворените в корема на Кронос титани свои верни съюзници, като ги освободи, но и като им обещае да ги направи безсмъртни, давайки им достъп до амброзията и нектара, с които се хранят боговете*
- *разликата между Уран (подвластен на първичния Ерос), Кронос (стремящ се да запази властта си на всяка цена) и Зевс (устрояващ справедливо и йерархично света на боговете и на хората)*
- *важността на храната и спецификата на нейното разпределение: храната на първото поколение богове (“смесена” – Кронос поглъща камък), храната на олимпийските богове (която ги прави безсмъртни) и храната на хората (която свидетелства за тяхната смъртност): “Ние сме това, което ядем.”*
- *възпроизвеждането на хаоса в битката между олимпийските богове и титаните – чрез битката се пресътворява светът*

4. “В начало беше Словото...” (Из „Битие”, преразказано от П. Бък)

Религия

Основни библейски сюжети, свързани със: Сътворението на света и човека; раждането, живота, смъртта и възкресението на Исус

Библейската версия за създаването на света – свидетелство за нов момент от развитието на човешкото мислене във връзка с конститутивната роля на словото/смисъла на Бог

Специфичният начин, по който Бог твори човека – чрез персонален призив към себе си: “Да сътворим човека по Наши образ...” (за разлика от всичко останало, което твори като прост обект на безличната си воля: “Да бъде светлина...”), в резултат на което човекът възниква като личност в отношението си към Бог

5. Боговете и хората – кой кого е сътворил? (Свещено и магическо)

Свещено и магическо

Разлики между: религиозната вяра и научните опити за нейното обяснение; “невинния” архаичен мит и “митът днес”

Безусловната вяра на митокултурния човек във (въз)произвежданата от мита реалност

6. Защо първият човек хапнал от плода на познанието? (Грехопадението – разказ за “непослушния” човек)

„Грехопадението” на Адам

Универсалният сюжет за “изгубването на Рая” в неговата фундаментална културноантропологическа значимост – като конститутивно условие на човешкото “ставане” и съществуване, същинско начало на дългия път на човешкото съ-творяване и самоусъвършенстване

7. Легендата – “непослушният” разказ. “Господ и дяволът правят света”

Легенда

Фолклорен мироглед.

Както Адам, така и легендата отказват да се подчинят на върховната власт; в легендата народът не представя Бог като всемогъщ и всемогъщ; неговата свършена цялостност го допълва противоположността му – дяволът; символен вариант в библейския текст на дявола от народната легенда е змията – интелектуалното изкушение

8. “Легенда за рома”: магическата сила на словото (Благословия и клетва)

Легенди, обясняващи различията между народите

Благословията и клетвата като културноспецифични словесни практики

Положителни ценностни нагласи към културното различие и многообразие

Междуетническа толерантност

9. Защо еврейският народ е различен от другите народи (“Слънцето и Луната”)

Идентичността на даден герой – функция от мястото му в персонажната система в повествователен текст

Доминанция на действието над персонажа във фолклорния текст (“преходност”/заменяемост на персонажа – “непреходност”/устойчивост на действието)

10. Народното творчество и знанието за него: фолклор

Фолклор

*Белези на фолклорната култура (свърхоценностяване на живота; концепирането на времето чрез опозицията “едно време”–“профанно” настояще и чрез идеята за цикличността като “подвижен образ на неподвижната вечност”, и на пространството чрез опозицията **свое-чуждо**; смисловата и ценностната неучреденост на индивида – той съществува и значи само като част от общността; схващането за изначалната парадигматична зададеност на*

света като “образцов”, която идея за неговата устойчивост обуславя **повторението** като основен функционален механизъм на народната култура; несаморефлексивността на фолклорната култура)

Колективните форми на творчество и колективната идентификация – актуални и днес

11. Семейството, родът и ценностите на фолклорната общност в “Овде дърво столовито”. Силабическо стихосложение

Родова общност

Семейна общност

Ценности на фолклорната общност

Силабическо стихосложение

12. Ценностите и езикът на народа в “Два са бора ред поредом расли”.

Епитет

Основни представи и ценности на традиционната култура

Отношението между ценностите на фолклорната култура и езика на народните умотворения

Епитет

Постоянен епитет – израз на представата за устойчивостта и трайността на света, неизменно устремен към наподобяване на зададения “едно време” “съвършен ред”

13. Фолклорната песен в живота на народа. Фолклорен певец

Народна песен

Общественорегулативна и трансцендираща делничното всекидневие функция на песента в живота на народа

Основни разлики между колективното песенно творчество и писаната (авторска) поезия:

- *народната песен е неделима от звученето (на езика и на мелодията), докато поезията нерядко се стреми да „звучи”, въпреки че като писан текст е предназначена за четене*
- *за разлика от писменото, устното общуване не предполага тълкуване на смисъла – смисълът на народопесенното слово е общосподелим (един, „истинен”), „слепнат” с песента*
- *изпълнител и слушател принципно съвпадат в народната култура за разлика от основаната на писмеността култура*

14. Най-малкият брат и “златната ябълка” (Как е направена приказката “Тримата братя и златната ябълка”. Сюжет)

Приказка

Приказният сюжет и неговият „формулен” характер

Строеж на приказката

15. Приказката – „роман за човешката еволюция, сместен в орехова черупка”. „Златното момиче”

*Инициацията – генеративна парадигма на всяка вълишебна приказка
Структурни, композиционни и символни приказни елементи*

**16. “Да разбереш, че си човек...” (Фолклорният разказвач – този, който
знае)**

Фолклорен разказвач

Ролята на приказката в живота на фолклорната общност

Фолклорен тип условност: „Така е било едно време...”

17. Кратки народни умотворения

Гатанка

Пословица

Поговорка

Фолклорната култура – култура от “затворен” тип

II. Фолклорен празничен календар

18. Как мерим времето. Делници и празници

Календар

Слънчев календар – лунен календар

Земеделски календар

Народен календар – официален календар

Религиозен календар – светски календар

Делник – празник

Обред, ритуал, обичай (сценарий)

“Обективно” (космологично) – “субективно” (човешко) време

19. Коледа (Рождество Христово). „Станинине, господине”

Коледа – празник в традиционния български празничен календар

Рождество Христово – празник в християнския празничен календар

**20. Прошка (Благодатта на прошката). „Благословия на кукерския
цар”**

*Прошка (или Сирница) – празник в традиционния български празничен
календар*

Духовната щедрост и благородство – традиционни нравствени ценности

Празникът Сирни заговезни в карнавалния му вариант

21. Великден (Възкресение Христово). „Яйцето на живота”

Великден – празник в традиционния български празничен календар

Възкресение Христово – празник в християнския празничен календар

22. Пасха в религията на евреите. Пасхална молитва

Юдейска религия

*Пасха – празник в юдейския празничен календар и неговото съответствие
в християнския календар*

Положителни ценностни нагласи и толерантно отношение към различието

Сходства и различия между ценностите, утвърждавани от юдейската и от християнската религия

23. Курбан байрам в мюсюлманската религия. „Добрият съсед”

Мюсюлманска религия

Курбан байрам – празник в мюсюлманския празничен календар

Положителни ценностни нагласи и толерантно отношение към различието

Сходства и различия между ценностите, утвърждавани от юдейската и от християнската религия

24. Гергьовден: плодородието и благоденствието побеждават. „Свети Георги и ламята”

Гергьовден – празник в традиционния български празничен календар

Народната вяра – съчетание на езически и християнски представи и вярвания

25. Раждането – нов човек в света. „Снощи се дете родило”

Концепция на народната култура за човешкия живот

Еквивалентност между цикъла на човешкия живот и природния цикъл във фолклорните представи

Обредни практики, свързани с раждането, във фолклорната култура

26. Сватбата – нов човек в рода. „Ела се вие, превива”

Концепция на народната култура за човешкия живот

Обредни практики, свързани със сватбата, във фолклорната култура

III. Човекът и общността

27. Ценности и конфликти в народната общност според песента “Троица братя града градяха” (Общност и общество)

Общност – общество

Ценности и конфликти във фолклорната общност

28. Различните разкази за света (Етническа общност)

Етнос, етническа общност

Разликите между случилото се в миналото и разказите за него

Междукултурните различия като ценност

29. “Главатарят, който искал да плени месечината”. Хипербола

Фолклорен тип условност

Връзката между религиозните и етническите ценности

Хипербола

30. “Котаракът в чизми, или Котаракът наставник”. Олицетворение*Структура и смисъл на пириказката**Значението на наследството в родовата общност**Олицетворение***31. “Грозното патенце”: какво е да си различен. Красиво и грозно (Литературна приказка)***Приказката – разказ за посвещаването в зрелост**Проблематика, свързана с другостта**Красиво и грозно***32. “Приспивна песен”: “Ако не е истина, не е и лъжа...” (Условност)***Различни исторически проявили се форми на доверие/недоверие в истинността на художествения свят (митология, фолклор, литература)**Фолклорни модели, употребени от личното художествено творчество***33. “Най-справедливият” (Добро и зло, справедливо и несправедливо)***Морална опозиция: справедливо – несправедливо (кое е справедливо и кое – несправедливо за всички **нас**; какво **трябва** да правим, за да живеем заедно като общност)**Етическа опозиция: добро–зло (кое е добро и кое – лошо за **мене**)***34. “Обичам те, българска реч...”***Езикът (речта) – означаване (а не “представяне”) на действителността**Различия между устната и писмената реч (между устното и литературното художествено творчество)*